

Věc C-530/23 [Baralo]ⁱ**Shrnutí žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce podle čl. 98 odst. 1
jednacího řádu Soudního dvora Evropské unie****Datum doručení:**

17. srpna 2023

Předkládající soud:

Sąd Rejonowy we Włocławku (Polsko)

Datum předkládacího rozhodnutí:

17. srpna 2023

Trestní řízení proti:

KP

Předmět původního řízení

Trestní řízení proti psychiatricky léčené osobě podezřené z držení omamných látek a řízení pod vlivem těchto látek.

Předmět a právní základ žádosti o rozhodnutí předběžné otázky

Výklad práva Evropské unie v oblasti procesních záruk přístupu k advokátovi pro zranitelnou osobu – Slučitelnost ustanovení vnitrostátního práva s unijním právem – Pravomoc nebo povinnost nerespektovat ustanovení vnitrostátního práva, která nejsou slučitelná se směrnicemi – Přímá použitelnost směrnic – Pravomoc nebo povinnost nepřihlížet v trestním řízení k důkazům získaným v rozporu s ustanoveními směrnic – Povinnosti státního zástupce v rámci účinné právní ochrany – Slučitelnost ustanovení zmocňujících ministra spravedlnosti vydávat závazné pokyny státním zástupcům s unijním právem – Článek 267 Smlouvy o fungování Evropské unie

Předběžné otázky

1. Je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s body 18, 19, 24 a 27 odůvodnění směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/1919

ⁱ Tato věc má fiktivní název, který neodpovídá skutečným jménům žádného z účastníků řízení.

ze dne 26. října 2016 o právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení a pro osoby vyžádané v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu, ve spojení s čl. 3 odst. 2 písm. a) a c) a čl. 3 odst. 3 písm. a) směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody, ve světle obsahu bodů 6, 7, 11, 13 doporučení Komise ze dne 27. listopadu 2013 o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení, vykládat v tom smyslu, že zavádějí přímo účinnou a kogentní normu, která činí nepřijatelným provedení úkonu výsledku zranitelné osoby bez přítomnosti obhájce, když existují objektivní věcné důvody pro poskytnutí právní pomoci, pokud současně orgán činný v přípravném řízení neposkytne právní pomoc *ex officio* (včetně nouzové nebo prozatímní pomoci) bez zbytečného odkladu a před zahájením výsledku dotčené osoby [v daném případě zranitelné osoby] policií, jiným orgánem činným v trestním řízení nebo soudním orgánem, nebo před provedením konkrétních vyšetřovacích úkonů či úkonů prováděných za účelem shromáždění důkazních prostředků[?]

2. Je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s body 18, 19, 24 a 27 odůvodnění směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/1919 ze dne 26. října 2016 o právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení a pro osoby vyžádané v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu, ve spojení s čl. 1 odst. 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/1919 ze dne 26. října 2016 o právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení a pro osoby vyžádané v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu, ve světle obsahu bodů 6, 7, 11, 13 doporučení Komise ze dne 27. listopadu 2013 o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení, bez ohledu na faktické předpoklady provedení bezodkladné identifikace, vykládat v tom smyslu, že neprovedení procesní identifikace potenciální zranitelnosti nebo neuznání osoby za zranitelnou a nemožnost zpochybnit posouzení její potenciální zranitelnosti a ustanovení obhájce *ex officio* takové osobě bez zbytečného odkladu není v žádném případě přípustné v případech trestných činů, za které lze uložit trest odnětí svobody, a že okolnosti neprovedení identifikace a neustanovení obhájce *ex officio* musí být výslovně uvedeny v rozhodnutí o provedení výsledku v nepřítomnosti obhájce, proti němuž lze v zásadě podat opravný prostředek[?]

3. Je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s body 18, 19, 24 a 27 odůvodnění směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/1919 ze dne 26. října 2016 o právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení a pro osoby vyžádané v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu, ve spojení s čl. 1 odst. 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/1919 ze dne 26. října 2016 o právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení a pro osoby vyžádané v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu, ve světle obsahu oddílu 3 bodu 7 doporučení Komise ze dne 27. listopadu 2013 o procesních zárukách pro zranitelné osoby

podezřelý nebo obviněný v trestním řízení, vykládat v tom smyslu, že nezavedení domněnky zranitelnosti v rámci trestního řízení členským státem je třeba vykládat tak, že brání podezřelý osobě využít záruky vyplývající z článku 9 Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/1919 ze dne 26. října 2016 o právní pomoci pro podezřelý nebo obviněný osoby v trestním řízení a pro osoby vyžádané v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu, vykládaného ve světle bodu 11 doporučení Komise ze dne 27. listopadu 2013 o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelý nebo obviněný v trestním řízení, a justiční orgány jsou tudíž povinny v takové situaci přímo použít ustanovení této směrnice[?]

4. V případě kladné odpovědi na jednu nebo více z otázek 1, 2 a 3 – je třeba ustanovení obou směrnic uvedených v těchto otázkách vykládat tak, že brání takovým vnitrostátním ustanovením, jako jsou:

a) článek 301 odst. 2 trestního řádu, podle něhož je podezřelý vyslechnut v přítomnosti ustanoveného obhájce pouze tehdy, pokud o to požádá, a nedostavení se obhájce k výslechu nebrání výslechu podezřelého;

b) článek 79 odst. 1 body 3 a 4 trestního řádu, podle něhož musí mít obviněný (podezřelý) v trestním řízení obhájce, existuje-li důvodná pochybnost o tom, zda jeho schopnost rozpoznat význam činu nebo schopnost ovládat své jednání nebyla v době spáchání činu vyloučena nebo podstatně snížena, a je-li důvodná pochybnost o tom, zda mu stav jeho duševního zdraví umožňuje účastnit se řízení nebo hájit se samostatně a rozumným způsobem[?]

5. Ukládají čl. 3 odst. 2 písm. a) ve spojení s čl. 3 odst. 3 písm. b) směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody, ve spojení se zásadou přednosti a přímého účinku směrnic, orgánům činným v přípravném řízení, soudům a všem státním orgánům povinnost nepřihlížet k ustanovením vnitrostátního práva, která jsou neslučitelná s touto směrnicí, jako jsou ustanovení uvedená v otázce 4, a v důsledku toho – s ohledem na uplynutí lhůty k provedení – povinnost nahradit vnitrostátní normu výše uvedenými přímo účinnými ustanoveními směrnice[?]

6. Je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s body 19, 24 a 27 odůvodnění směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/1919 ze dne 26. října 2016 o právní pomoci pro podezřelý nebo obviněný osoby v trestním řízení a pro osoby vyžádané v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu vykládat v tom smyslu, že v případě, že není rozhodnuto o ustanovení nebo v případě neustanovení právní pomoci *ex offio* zranitelné osobě nebo osobě, o které platí domněnka zranitelnosti v souladu se zněním oddílu 3 bodu 7 doporučení Komise ze dne 27. listopadu 2013 o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelý nebo obviněný v trestním řízení (2013/C 378/02), a vzhledem k následnému provádění vyšetřovacích úkonů nebo úkonů

prováděných za účelem shromáždění důkazních prostředků za účasti takové osoby policejním nebo jiným orgánem činným v trestním řízení, včetně úkonů, které nelze opakovat před soudem, je vnitrostátní soud, který věc projednává v trestním řízení, jakož i jakýkoli jiný orgán státu rozhodující v trestním řízení (a tedy orgány činné v přípravném řízení) povinen **nepřihlížet k ustanovením vnitrostátního práva, která jsou neslučitelná se směrnicí**, jako jsou ustanovení uvedená v otázce 4, a v důsledku toho – s ohledem na uplynutí lhůty k provedení – nahradit vnitrostátní normu výše uvedenými přímo účinnými ustanoveními směrnice, a to i v případě, že si taková osoba po skončení vyšetřování a podání obžaloby k soudu veřejným žalobcem zvolí sama obhájce[?].

7. Je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s bodem 19, 24 a 27 odůvodnění směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/1919 ze dne 26. října 2016 o právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení a pro osoby vyžádané v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu, ve spojení s čl. 1 odst. 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/1919 ze dne 26. října 2016 o právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení a pro osoby vyžádané v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu, ve světle obsahu bodů 6, 7, 11, 13 doporučení Komise ze dne 27. listopadu 2013 o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení, vykládat v tom smyslu, **že členský stát je povinen zaručit okamžitou identifikaci a uznání zranitelnosti podezřelého a právní pomoc *ex offio* podezřelým nebo obviněným osobám v trestním řízení, u nichž se předpokládá, že jsou zranitelné, a že tato pomoc je povinná i v případě, kdy příslušný orgán nepožádá nezávislého odborníka o posouzení závažnosti zranitelnosti, potřeb zranitelné osoby a přiměřenosti jakýchkoliv přijatých nebo plánovaných opatření ve vztahu ke zranitelné osobě, až do provedení řádného posouzení nezávislým odborníkem[?]**

8. V případě kladné odpovědi na otázku 7 – je třeba výše uvedená ustanovení směrnice a doporučení Komise vykládat v tom smyslu, že **brání takové vnitrostátní právní úpravě, jako je čl. 79 odst. 1 body 3 a 4 trestního řádu**, podle nějž musí mít obviněný v trestním řízení obhájce **pouze** tehdy, existuje-li důvodná pochybnost o tom, zda jeho schopnost rozpoznat význam činu nebo ovládnout své jednání nebyla v době spáchání činu vyloučena nebo podstatně snížena, anebo existuje-li důvodná pochybnost o tom, zda mu stav jeho duševního zdraví umožňuje účastnit se řízení nebo hájit se samostatně a rozumným způsobem[?].

9. Je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s body 19, 24 a 27 odůvodnění směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/1919 ze dne 26. října 2016 o právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení a pro osoby vyžádané v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu, ve spojení s čl. 1 odst. 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/1919 ze dne 26. října 2016 o právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení a pro osoby vyžádané v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu, ve světle obsahu bodů 6, 7, 11, 13 doporučení

Komise ze dne 27. listopadu 2013 o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení a zásady presumpce zranitelnosti, třeba vykládat v tom smyslu, že příslušné orgány (státní zastupitelství, policie) by měly nejpozději před prvním výsledkem podezřelé osoby policií nebo jiným příslušným orgánem neprodleně provést procesní identifikaci a uznání zranitelnosti podezřelé osoby v trestním řízení a zaručit jí poskytnutí právní pomoci nebo nouzové (prozatímní) pomoci a zdržet se výsledku podezřelé osoby, dokud jí nebude poskytnuta právní pomoc *ex offa* nebo nouzová (prozatímní) pomoc[?]

10. V případě kladné odpovědi na otázku 9, je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s body 19, 24 a 27 odůvodnění směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/1919 ze dne 26. října 2016 o právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení a pro osoby vyžádané v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu, ve spojení s čl. 1 odst. 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/1919 ze dne 26. října 2016 o právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení a pro osoby vyžádané v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu, ve světle obsahu bodů 6, 7, 11, 13 doporučení Komise ze dne 27. listopadu 2013 o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení, vykládat v tom smyslu, že ukládají členským státům povinnost jednoznačně ve svém vnitrostátním právu vymezit důvody a kritéria pro výjimky z bezodkladné identifikace a uznání zranitelnosti podezřelé osoby v trestním řízení a zajistit, aby této osobě byla poskytnuta právní pomoc nebo nouzová (prozatímní) pomoc, přičemž případné výjimky by měly být přiměřené, časově omezené a neměly by se dotýkat zásady spravedlivého řízení a měly by mít formu procesního rozhodnutí o povolení dočasné výjimky, které by v zásadě mělo dotčené straně dávat právo na soudní přezkum tohoto rozhodnutí[?]

11. Je třeba čl. 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU a článek 47 Listiny základních práv ve spojení s čl. 3 odst. 2 písm. a) a čl. 3 odst. 3 písm. a) a b) směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody, ve spojení s čl. 1 odst. 2 a bodem 27 odůvodnění, jakož i článkem 8 směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/1919 ze dne 26. října 2016 o právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení a pro osoby vyžádané v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu, vykládat v tom smyslu, že pokud orgán činný v trestním řízení nepřizná právní pomoc *ex offa* osobě, u níž platí presumpce zranitelnosti, a neuvede důvody tohoto nepřiznání (v souladu s body 7 a 11 doporučení Komise ze dne 27. listopadu 2013 o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení), má taková osoba nárok na účinný opravný prostředek, a za takový je třeba považovat institut vnitrostátního procesního práva upravený článkem 344a trestního řádu, který vyžaduje vrácení věci státnímu zástupci za účelem toho, aby:

- a) orgán činný v přípravném řízení identifikoval a uznal zranitelnost podezřelého v trestním řízení;
- b) podezřelý měl možnost poradit se se svým obhájcem před zahájením výslechu;
- c) výslech podezřelého proběhl za přítomnosti jeho obhájce s audiovizuálním záznamem samotného výslechu;
- d) bylo umožněno obhájci seznámit se se spisem a zranitelná osoba a obhájce ustanovený *ex offio* nebo zvolený obhájce mohli podat případné návrhy na provedení důkazů.

12. Je třeba článek 4 Listiny základních práv Evropské unie ve spojení s čl. 6 odst. 1 a článkem 2 Smlouvy o Evropské unii a čl. 6 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii ve spojení s článkem 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod uzavřené v Římě dne 4. listopadu 1950, ve znění protokolů č. 3, 5 a 8 a doplněné protokolem č. 2, v souvislosti s presumpcí zranitelnosti podle bodu 7 doporučení Komise ze dne 27. listopadu 2013 o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení, vykládat v tom smyslu, že výslech podezřelého policistou nebo jinou osobou oprávněnou k provedení vyšetřovacího úkonu v prostředí psychiatrické nemocnice, bez ohledu na stav nejistoty a za podmínek zvláště omezené svobody projevu a zvláštní duševní zranitelnosti a v nepřítomnosti obhájce, představuje nelidské zacházení a jako takové diskvalifikuje takový procesní úkon výslechu obecně jako odporující základním právům Unie[?]

13. V případě kladné odpovědi na otázku 12, je třeba ustanovení uvedená v otázce 12 vykládat v tom smyslu, že opravňují (nebo případně zavazují) vnitrostátní soud, který projednává věc v trestním řízení – jež spadá do působnosti směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/1919 ze dne 26. října 2016 o právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení a pro osoby vyžádané v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu, ve spojení s bodem 7 doporučení Komise ze dne 27. listopadu 2013 o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení a s oblastí působnosti směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody – ale i jakékoli jiné orgány činné v trestním řízení, které v dané věci činí procesní úkony, k **nepřihlédnutí k ustanovením vnitrostátního práva neslučitelným s touto směrnicí**, zejména k článku 168a trestního řádu, a v důsledku toho – s ohledem na uplynutí lhůty k provedení – k nahrazení vnitrostátní normy výše uvedenými přímo účinnými ustanoveními směrnice, a to i v případě, kdy si taková osoba po skončení vyšetřování a podání obžaloby k soudu veřejným žalobcem zvolí sama obhájce[?]

14. Je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s body 19, 24 a 27 odůvodnění směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/1919 ze dne 26. října 2016 o právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení a pro osoby vyžádané v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu, ve spojení s čl. 3 odst. 2 písm. a), b) a c) a čl. 3 odst. 3 písm. b) směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody, ve spojení s čl. 19 odst. 1 druhým pododstavcem SEU, a zásadu efektivity v unijním právu vykládat v tom smyslu, že státní zástupce je v přípravném řízení povinen plně respektovat požadavky směrnice 2016/1919, které mají přímý účinek, a tedy zajistit, aby podezřelé nebo obviněné osobě chráněné uvedenou směrnicí byla v řízení poskytnuta účinná právní ochrana od toho z následujících okamžiků, který nastane nejdříve:

a) předtím, než ji vyslechne policie nebo jiný orgán činný v trestním řízení nebo soudní orgán;

b) když orgán pověřený stíháním nebo jiné příslušné orgány provádějí vyšetřovací úkony nebo úkony prováděné za účelem shromáždění důkazních prostředků podle čl. 3 odst. 3 písm. c) směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. září 2013;

c) bezprostředně po zbavení osobní svobody (čímž se rozumí i pobyt v psychiatrické léčebně), a v případě potřeby je státní zástupcem povinen nerespektovat příkazy nadřízených státních zástupců, pokud je přesvědčen, že jejich dodržení by bylo na újmu účinné ochrany podezřelého, u něhož platí presumpce zranitelnosti, včetně jeho práva na spravedlivý proces nebo jiného práva, které mu přiznává směrnice 2016/1919 ve spojení se směrnicí 2013/48/EU[?]

15. V případě kladné odpovědi na otázku 14 – je třeba čl. 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU, který stanoví zásadu účinné právní ochrany, ve spojení s článkem 2 SEU, ve spojení se zásadou dodržování zásad právního státu, jak je vykládána v judikatuře Soudního dvora (viz rozsudek SDEU ze dne 27. května 2019 ve věci C-508/18), jakož i zásadu soudcovské nezávislosti stanovenou v čl. 19 odst. 1 SEU a článku 47 Listiny základních práv, jak je vykládána v judikatuře Soudního dvora (viz rozsudek ze dne 27. února 2018, Associação Sindical dos Juizes Portugueses, C-64/16, EU:C:2018:17), vykládat v tom smyslu, že tyto zásady, z důvodu možnosti nejvyššího státního zástupce nebo nadřízených státních zastupitelství dávat podřízeným státním zástupcům závazné pokyny, které jim ukládají nerespektovat přímo účinná unijní pravidla nebo znemožňují jejich uplatňování, brání vnitrostátní právní úpravě, která stanoví přímou závislost státního zastupitelství na výkonném orgánu, jako je ministr spravedlnosti, a brání rovněž existenci vnitrostátní

právní úpravy, která omezuje nezávislost státního zástupce při uplatňování unijního práva, zejména:

a/ čl. 1 odst. 2, čl. 3 odst. 1 bod 1 a 3 a čl. 7 odst. 1 až 6 a 8, jakož i čl. 13 odst. 1 a 2 zákona o státním zastupitelství ze dne 28. ledna 2016 (ustawa z dnia 28 stycznia 2016 roku Prawo o prokuraturze), z jejichž obsahu vyplývá, že ministr spravedlnosti, který je současně nejvyšším státním zástupcem a vedoucím orgánem státního zastupitelství, je oprávněn vydávat závazné příkazy nižším státním zástupcům i v rozsahu omezujícím nebo bránícím přímému uplatňování unijního práva[?]

Uplatňovaná ustanovení mezinárodního práva

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „EÚLP“): článek 3, čl. 6 odst. 3 písm. b) a c)

Uplatňovaná ustanovení unijního práva

1. Smlouva o Evropské unii: články 2, 6, 9, čl. 19 odst. 1.
2. Listina základních práv Evropské unie: články 4 a 47.
3. Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/1919 ze dne 26. října 2016 o právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení a pro osoby vyžádané v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu (Úř. věst. 2016, L 297, s. 1, dále jen „směrnice 2016/1919“): body 18, 19, 24, 27 odůvodnění; čl. 2 odst. 1 písm. b) a c) a odst. 2, čl. 4 odst. 5, článek 8 a článek 9.
4. Doporučení Komise ze dne 27. listopadu 2013 o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení (Úř. věst. 2013, C 378, s. 8, dále jen „doporučení Komise“): body 1, 6, 7, 11 a 13 odůvodnění; body 4, 7, 11 a 13.
5. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody (Úř. věst. 2013, L 294, s. 1, dále jen „směrnice 2013/48/EU“): body 50 a 51 odůvodnění; článek 3.

Uplatňovaná ustanovení vnitrostátního práva

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Ústava Polské republiky): článek 7, článek 9, čl. 42 odst. 2.

2. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks karny (zákon ze dne 6. června 1997 trestní zákoník, dále jen „trestní zákoník“): čl. 1 odst. 1, čl. 31 odst. 1 a 2.

3. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego (zákon ze dne 6. června 1997 trestní řád, dále jen „trestní řád“): články 6, 7, 16, 71, čl. 79 odst. 1 bod 3 a 4, čl. 79 odst. 3, čl. 81 odst. 1, čl. 81a odst. 2 a 3, článek 137, čl. 147 odst. 1, 2 a 2b, článek 168a, čl. 171 odst. 1, 5 a 7, čl. 175 odst. 1, čl. 245 odst. 1, čl. 298 odst. 1, čl. 300 odst. 1 a 4, článek 301, čl. 313 odst. 1, článek 321, čl. 326 odst. 1 a 2, čl. 344a odst. 1 a 2, čl. 437 odst. 1 a 2, čl. 463 odst. 1.

4. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych Dz.U. 2001, nr 98, poz. 1070 ze zmianami (zákon ze dne 27. července 2001 o organizaci obecných soudů, Dz. U. z roku 2001, položka 1070, ve znění pozdějších předpisů dále jen „zákon o organizaci obecných soudů“): články 9, 9a, 53 c.

5. Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze, Dz. U. 2016 poz. 176 ze zmianami (zákon ze dne 28. ledna 2016 o státním zastupitelství, Dz. U. z roku 2016, položka 176, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o státním zastupitelství“): články 1, 3, 7, 13, 106.

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku

1. Rozsudek ze dne 27. listopadu 2008 ve věci Salduz v. Turecko (ECLI:CE:ECHR:2008:1127JUD003639102) – body 50, 51, 54, 55, 60, 62 a 72;

2. Rozsudek ze dne 31. března 2009 ve věci Płonka v. Polsko (ECLI:CE:ECHR:2009:0331JUD002031002) – body 34, 35, 41 a 42;

3. Rozsudek ze dne 13. září 2016 ve věci Ibrahim a další v. Spojené království (ECLI:CE:ECHR:2016:0913JUD005054108) – body 249, 253–255, 257, 258, 261 a 271–274;

4. Rozsudek ze dne 9. listopadu 2018 ve věci Beuze v. Belgie (ECLI:CE:ECHR:2018:1109JUD007140910).

Stručné shrnutí skutkového stavu a řízení

3 Trestní řízení u předkládajícího soudu je vedeno proti K. P., obviněnému z toho, že:

- a) dne 22. července 2022 v rozporu s ustanoveními zákona o boji proti drogové závislosti přechovával omamnou látku ve formě marihuany v množství 8,50 gramů brutto a psychotropní látku ve formě amfetaminu v množství 33,83 gramů brutto, tedy z trestného činu podle čl. 62 odst. 1 zákona o boji protidrogové závislosti ze dne 29. 7. 2005 (ustawa z dnia 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii);

- b) dne 21. července 2022 kolem 23:55 hod. pod vlivem látky s podobným účinkem jako alkohol, přičemž měl v krvi amfetamin v koncentraci 156,2 ng/ml, řídil osobní vozidlo, tj. z trestného činu podle čl. 178a odst. 1 trestního zákoníku.
- 4 K. P. byl v 00.05 hod. zadržen policisty, kteří se chvíli před půlnocí zajímali o technický stav vozidla, které řídil, ale po rozhovoru s K. P. odjeli. V době před zadržením byl K. P. mimo vozidlo, byl nervózní a mluvil chaoticky. Na výzvu policistů odevzdal plastové sáčky, které měl u sebe a které obsahovaly bílý prášek a sušenou zelenou látku. Po zadržení byl převezen do nemocnice, kde mu byla odebrána krev pro testování na přítomnost omamných látek.
 - 5 Ráno 22. července 2022 byla v nepřítomnosti K. P. provedena domovní prohlídka jeho bydliště. Bez účasti K. P. byla v dalším průběhu řízení provedena také analýza kamerového záznamu ulic, po kterých se mohl pohybovat autem.
 - 6 Zkoumání testerem ukázalo, že látky, které K. P. odevzdal, byly marihuana a amfetamin. Dne 22. července 2022 ve 12.15 hod. mu bylo sděleno obvinění ze spáchání skutku podle čl. 62 odst. 1 zákona o boji proti drogové závislosti.
 - 7 K. P. byl poučen o právu zvolit si obhájce a o možnosti využít ustanoveného obhájce vzhledem ke své ekonomické situaci. Byl rovněž poučen o svém právu vypovídat, odepřít výpověď a neodpovídat na otázky. Protokol o výsledku neobsahuje žádnou zmínku o současných nebo minulých psychických poruchách.
 - 8 K. P. se ke spáchání vytýkaného trestného činu nepřiznal. Odmítl vypovídat, podepsat protokol a seznámit se s obsahem spisu na konci vyšetřování. Výslech nebyl zaznamenán formou audiovizuálního záznamu. Výslechu se nezúčastnil obhájce. Vyšetřující orgán nepožádal soud o ustanovení obhájce *ex officio*. K. P. byl propuštěn ze zadržení dne 22. července 2002 ve 12:31 hod.
 - 9 Vyšetření odebrané krve prokázalo koncentraci amfetaminu (156,2 ng/ml), což znalec klasifikoval jako stav „pod vlivem látky s podobným účinkem jako alkohol“.
 - 10 V srpnu 2022 vydal policista usnesení o doplnění obvinění o skutek podle čl. 178a odst. 1 trestního zákoníku, které však nebylo bezprostředně oznámeno K. P. Vyslechnutá psychiatricka vypověděla, že závažnost příznaků duševní choroby brání K. P. v účasti na procesních úkonech.
 - 11 Z lékařských záznamů, které získal státní zástupce, vyplývá, že K. P. byl od roku 2021 několikrát v psychiatrických léčebnách, mimo jiné dne 22. července 2022 a mezi 8. srpnem a 30. zářím 2022, pro duševní a psychotické poruchy.
 - 12 Usnesení o doplnění obvinění bylo K. P. oznámeno 14. října a byl vyslechnut bez přítomnosti obhájce v prostředí psychiatrické léčebny. Bylo mu dáno totožné poučení jako při prvním výsledku. Výslech nebyl zaznamenán formou audiovizuálního záznamu. K. P. se k vytýkaným skutkům nepřiznal a odmítl

vypovídat, ale požádal o seznámení se spisem na konci vyšetřování a o písemné odůvodnění obvinění. Toto odůvodnění bylo jeho matce doručeno dne 27. října 2022.

- 13 K. P. opustil psychiatrickou léčebnu dne 20. října 2022. Dne 23. listopadu 2022 vydal znalec posudek na látky, které odevzdal K. P. během zadržení.
- 14 Dne 2. prosince 2022 se K. P. dostavil na policii za účelem seznámení se se spisem, ale nakonec tak neučinil. V té době neměl zvoleného obhájce ani obhájce ustanoveného *ex offio*. Nepodal žádné důkazní návrhy.
- 15 Dne 15. prosince byla Okresnímu soudu ve Włocławku (Sąd Rejonowy we Włocławku) doručena obžaloba proti K. P., kterou vypracoval policista a schválil státní zástupce. Dne 17. ledna 2023 byla předložena plná moc k obhajobě udělená K. P. advokátovi.
- 16 Usnesením ze dne 28. února 2023 soud podle čl. 344a odst. 1 trestního řádu vrátil věc státnímu zástupci Okresního státního zastupitelství ve Włocławku (Prokuratura Rejonowa we Włocławku) za účelem doplnění vyšetřování výsledkem K. P. za přítomnosti obhájce a vyžádáním stanoviska znalců v oboru psychiatrie ohledně stavu duševního zdraví K. P. během spáchání činů a během řízení.
- 17 Dne 3. března 2023 podal státní zástupce proti tomuto usnesení stížnost, v níž namítal, že dokazování není třeba doplňovat a že získané lékařské záznamy neodůvodňují vyšetření K. P. znalci za účelem zjištění stavu jeho duševního zdraví.
- 18 Dne 29. března 2023. Krajský soud ve Włocławku (Sąd Okręgowy we Włocławku) zrušil usnesení ze dne 28. února 2023 a věc vrátil Okresnímu soudu ve Włocławku.
- 19 Předkládající soud poznamenává, že nadřízeným okresního státního zástupce ve Włocławku, který je jako veřejný žalobce účastníkem řízení ve věci K. P., je nejvyšší státní zástupce (Prokurator Generalny), který je zároveň ministrem spravedlnosti, přičemž nejvyšší státní zástupce řídí činnost státního zastupitelství osobně nebo prostřednictvím svých podřízených vydáváním nařízení, pokynů a doporučení.

Stručné odůvodnění předběžných otázek

Odůvodnění předběžných otázek 1, 2, 3, 5, 6, 7, 9 a 10

- 20 Případ předložený předkládajícímu soudu se týká podezřelého/obviněného, který byl v minulosti léčen v několika nemocnicích na psychiatrických odděleních. V přípravném řízení, od prvního výsledku až po podání obžaloby, mu nebyl poskytnut obhájce. Nebyly zjištěny jeho potřeby jako osoby, u níž se předpokládá,

že je zranitelná, ani mu nebyla dána možnost toto posouzení rozporovat. Byl vyslechnut i v době, kdy se nacházel na oddělení psychiatrické nemocnice. Výslech nebyl zaznamenán formou audiovizuálního záznamu. Nebyl opatřen odborný posudek o duševním zdraví podezřelého, tj. nebylo zjištěno, zda byl v době činu schopen rozpoznat význam činu nebo ovládat své jednání a zda se vůbec mohl účastnit řízení a samostatně a rozumným způsobem se hájit.

- 21 Tím byl podezřelý zbaven minimálních standardů ochrany, na které má nárok podle směrnic 2016/1919 a 2013/48/EU, protože tyto směrnice nebyly správně a úplně provedeny do polského právního řádu.
- 22 Předkládající soud konstatuje, že pokud jde o zranitelné osoby (a za takové osoby je nepochybně třeba považovat osoby, u nichž byla dříve diagnostikována duševní porucha), směrnice 2016/1919 posiluje záruky vyplývající z ustanovení směrnice 2013/48/EU. To znamená, že ve vztahu k těmto osobám jsou orgány činné v přípravném řízení nejen povinny rozpoznat konkrétní situaci podezřelé osoby a řádně ji posoudit v souladu s požadavky směrnice 2016/1919, ale navíc jsou povinny zajistit, aby tyto osoby měly v souladu s ustanoveními směrnice 2013/48/EU přístup k obhájci v takovém čase a takovým způsobem, aby mohly skutečně a účinně uplatnit své právo na obhajobu před svým výsledkem policíí nebo jinými orgány činnými v trestním řízení nebo soudními orgány a v době, kdy orgány činné v trestním řízení nebo jiné příslušné orgány provádějí vyšetřovací úkony nebo jiné úkony prováděné za účelem shromáždění důkazních prostředků.
- 23 Ustanovení vnitrostátního trestního práva procesního nestanoví, kdy a jakou formou by mělo dojít ke zjištění (též předběžnému posouzení) potřeb podezřelého (a podezřelého), a nezavádí *a priori* institut prozatímní (nouzové) právní pomoci podezřelému. Podle čl. 79 odst. 1 bod 3 a 4 trestního řádu musí mít obviněný v trestním řízení obhájce, jestliže jsou důvodné pochybnosti o tom, zda jeho schopnost rozpoznat význam činu nebo schopnost ovládat své jednání nebyla v době spáchání činu vyloučena nebo podstatně snížena (bod 3), a je-li důvodná pochybnost o tom, zda mu stav jeho duševního zdraví umožňuje účastnit se řízení nebo hájit se samostatně a rozumným způsobem (bod 4). Uvedené případy nutné obhajoby však nejsou nijak podloženy požadavkem stanoveným vnitrostátními procesními předpisy, aby taková situace byla bezodkladně zjištěna a posouzena orgánem činným v přípravné řízení, a podle čl. 79 odst. 3 trestního řádu je v případech uvedených v čl. 79 odst. 1 bodech 3 a 4 trestního řádu účast obhájce v zásadě povinná až ve stadiu řízení před soudem.
- 24 Přitom provedení úkonu zjištění a poskytnutí alespoň nouzové právní pomoci podezřelému, zejména již před prvním výsledkem v přípravném řízení, je – podle předkládajícího soudu – požadavkem směrnic 2016/1919 a 2013/48/EU. Tento požadavek však není proveden do polského právního řádu. Uznání přímého účinku uvedených směrnic v tomto ohledu by umožnilo provést úkon zjištění a poskytnutí alespoň nouzové právní pomoci podezřelému před prvním výsledkem a plné uplatnění jeho práv. Právě během prvního výsledku je vyslychaná osoba nejvíce zranitelná a náchylná k možnému nátlaku.

- 25 Ustanovení polského trestního práva rovněž neupravují nahrávání výslechu osoby, na kterou se vztahuje směrnice 2016/1919 a doporučení Komise. Předkládající soud si je vědom toho, že doporučení jsou nezávaznými akty (*soft law*), nicméně mají informativní a upřesňující funkci vůči ustanovením obou směrnic. Vnitrostátní soudy jsou však povinny zohlednit doporučení vydaná unijními orgány vždy, kdy mohou objasnit výklad jiných ustanovení unijního práva. Doporučení týkající se pořizování audiovizuálního záznamu má posílit procesní záruky podezřelého mimo jiné tím, že umožňuje přezkoumat, zda orgány činné v trestním řízení bez zbytečného odkladu posoudily, zda existují důvody pro poskytnutí právní pomoci (i kdyby jen nouzové). Takové předběžné posouzení by se mělo rovněž odrazit ve formě procesního úkonu. To se nemusí pojít s možností napadení rozhodnutí, ale mělo by se jednat o právo podléhající přezkumu.
- 26 Možnost pořizování audiovizuálního záznamu výslechu podezřelého je sice upravena v čl. 147 odst. 1 trestního řádu, ale ten nehovoří o situaci výslechu podezřelého v přípravném řízení, u něhož je třeba předpokládat zranitelnost. V praxi se takové záznamy v této fázi řízení nepořizují. Absence takového záznamu pak neumožňuje *ex post* posoudit, zda byl učiněn nějaký pokus o zjištění a posouzení zvláštních potřeb podezřelého a zda tento byl schopen porozumět poučení.
- 27 Podle čl. 2 odst. 1 směrnice 2016/1919 vzniká právo požádat o ustanovení obhájce *ex offio* již v okamžiku zbavení osobní svobody, tj. zadržení [písm. a)], nebo v okamžiku některých úkonů prováděných za účelem shromáždění důkazních prostředků, kterých se podezřelý může nebo musí účastnit [písm. c)], tj. také ve fázi přípravného řízení, před výslechem policejním nebo jiným orgánem nebo před provedením vyšetřovacích úkonů nebo úkonů prováděných za účelem shromáždění důkazních prostředků.
- 28 Předkládající soud připomíná, že v polském procesním právu neexistuje žádný mechanismus, který by bránil opomenutí orgánu činného v trestním řízení v tomto ohledu nebo jej sankcionoval. Tato absence často ohrožuje právo podezřelého na obhajobu.
- 29 Podle názoru tohoto soudu by se vzhledem k uplynutí lhůty pro provedení směrnice 2016/1919 (dne 25. května 2019) a uplynutí lhůty pro provedení směrnice 2013/48/EU (dne 27. listopadu 2016) měly nároky vyplývající z těchto směrnic na občany ve vertikálních vztazích vztahovat přímo. Příslušná východiska směrnic jsou však v přípravném řízení ignorována.
- 30 Podle předkládajícího soudu je hlavním problémem spojeným s neprovedením směrnice 2016/1919 a směrnice 2013/48/EU a neprovedením doporučení Komise zaručení práva na právní pomoc osobám, u nichž se předpokládá, že jsou zranitelné, a které by měly využívat právní pomoc již od okamžiku, kdy je jim sděleno podezření z trestného činu. Bez právní pomoci nemusí osoba uvedená ve směrnici 2016/1919 vědět, na co má nárok a v jakém rozsahu.

- 31 Podle čl. 31 odst. 1 a 2 polského trestního zákoníku se trestného činu nedopustí osoba, která v důsledku duševní nemoci, duševní poruchy nebo jiné poruchy duševních funkcí nebyla v době spáchání skutku schopna rozpoznat jeho význam nebo ovládnout své jednání, a pokud v době spáchání trestného činu byla schopnost osoby rozpoznat význam skutku nebo ovládnout své jednání podstatně snížena, může soud přistoupit k mimořádnému snížení trestu. Podle předkládajícího soudu je situace, kdy neprovedení identifikace v přípravném řízení vede k podání obžaloby proti takové osobě u soudu, nepřijatelná.
- 32 Z hlediska unijního práva musí mít v trestním řízení podezřelé a obviněné osoby, které jsou potenciálně zranitelné z důvodu pochybností o jejich duševním a fyzickém stavu, obhájce (právní pomoc) v souladu s vnitrostátním právem (čl. 79 odst. 1 body 3 a 4 trestního řádu) a směrnicí 2013/48/EU a směrnicí 2016/1919. Podle bodu 19 odůvodnění směrnice 2016/1919 je povinností státu poskytnout dotyčné osobě právní pomoc bez zbytečného odkladu a nejpozději před prvním výslechem. Pokud to není možné, měly by orgány činné v přípravném řízení poskytnout alespoň nouzovou či prozatímní právní pomoc *ex offo* před výslechem nebo úkonem prováděným za účelem shromáždění důkazních prostředků.
- 33 Ustanovení polského trestního řádu přitom upravují otázky týkající se skutečného a účinného přístupu k nutné obhajobě jen v omezeném rozsahu a vůbec neupravují otázku přítomnosti obhájce podezřelého před prvním výslechem a během provádění úkonů týkajících se podezřelého, a to ani v případě nutné obhajoby.
- 34 Nutnost vyslechnout podezřelého podle čl. 313 odst. 1 trestního řádu bezprostředně po oznámení rozhodnutí o jeho obvinění, pokud neexistuje právní základ umožňující alespoň nouzovou či prozatímní právní pomoc *ex offo*, je v rozporu s právem na přístup k obhájci „před výslechem“, které vyplývá z předmětných směrnic. Článek 301 trestního řádu uvádí, že v přípravném řízení je podezřelý vyslýchán za účasti obhájce pouze na jeho žádost, přičemž nedostavení se obhájce nebrání výslechu.
- 35 Za účelem zajištění účinnosti unijního práva ve vztahu k okolnostem projednávané věci se předkládající soud opírá o zásadu přímého účinku neprovedených nebo nesprávně provedených unijních směrnic. Podle předkládajícího soudu jsou ustanovení směrnice 2019/1919 uvedená v otázkách 1, 2, 3, 5, 6, 7, 9 a 10 ve spojení s doporučením Komise a ustanoveními směrnice 2013/48/EU, která se rovněž vztahují na podezřelé, jasná a přesná a nevyvolávají výkladové pochybnosti. Přitom jsou svojí povahou bezpodmínečná. V důsledku toho předkládající soud žádá o potvrzení, že uvedená ustanovení splňují kritéria přímého účinku.

Odůvodnění předběžných otázek 4 a 8

- 36 Předkládající soud poukazuje na to, že podle jeho názoru existuje rozpor mezi normami vnitrostátního práva (trestního řádu) a unijního práva. Předkládající soud

se domáhá určení, že vzhledem k nesprávnému provedení unijního práva a vzhledem k přímému účinku ustanovení směrnic ve výše uvedeném rozsahu jsou soudy – a všechny ostatní orgány státu podílející se na výkonu spravedlnosti na všech jeho stupních – povinny nepřihlížet k ustanovením vnitrostátního práva, která jsou v rozporu s unijním právem. Současné procesní předpisy v Polsku nejenže neobsahují dostatečně přesná řešení zaručující dotčené straně v plném rozsahu práva stanovená směrnicemi 2016/1919 a 2013/48/EU, ale dokonce obsahují normy, které brání prounijnímu výkladu procesních ustanovení.

- 37 Článek 79 odst. 3 trestního řádu stanoví, že účast obhájce je povinná pouze při hlavním líčení a na těch jednáních, v nichž je účast obviněného povinná.
- 38 Článek 301 trestního řádu stanoví, že výslech podezřelého za účasti obhájce se koná pouze na žádost samotného podezřelého a že nedostavení se obhájce (bez ohledu na důvod nedostavení se není překážkou výslechu. Výslech podezřelého (a dokonce podezříváné) osoby, která je potenciálně zranitelná, aniž by byl umožněn kontakt s obhájcem a zaručena jeho účast při tomto úkonu, tedy formálně nepředstavuje porušení pravidel obsažených v trestním řádu. Polské trestní právo se rovněž nezabývá otázkou poskytnutí nouzové či prozatímní pomoci již ve fázi zjišťování potřeb podezřelého. V přípravném řízení je běžné, že státní zástupce žádá soud o ustanovení obhájce *ex officio* pro podezřelého až po získání odborného posudku, zatímco byl podezřelý již poprvé vyslechnut a bylo mu sděleno obvinění.
- 39 Ustanovení článku 301 trestního řádu je podle předkládajícího soudu obecné povahy a postrádá jakoukoli konkretizaci v něm stanoveného práva na výslech za účasti obhájce. Zatímco – jako v případě K. P. – státní zástupce shromažďuje další informace o zdravotním stavu podezřelého, dokazování probíhá souběžně bez účasti obhájce. Všechny nejdůležitější úkony přípravného řízení probíhají v tomto případě vůči podezřelému bez účasti obhájce.
- 40 Polské procesní předpisy ve výše uvedeném rozsahu buď nedodrží ustanovení směrnic, nebo jsou s nimi v rozporu. Předkládající soud se proto domnívá, že je nezbytné, aby jak soudy, tak všechny orgány státu podílející se na výkonu spravedlnosti nepřihlížely k takovým ustanovením vnitrostátního práva, která brání účinnému uplatňování unijního práva v projednávané věci. Naopak tam, kde postačuje použití konformního výkladu, jsou soudy i ostatní orgány státu podílející se na výkonu spravedlnosti povinny tento nástroj používat.
- 41 Předkládající soud dále upozorňuje na možný rozpor s obsahem bodu 27 odůvodnění směrnice 2016/1919 v případě ustanovení článku 344a trestního řádu, který umožňuje vrácení věci státnímu zástupci za účelem doplnění vyšetřování, pokud ze spisu vyplývají významné nedostatky ve vyšetřování, zejména potřeba vyhledávání důkazů, a provedení nezbytných úkonů soudem by způsobilo značné obtíže. Klade však důraz na nedostatek důkazů ve spise, přičemž nehovoří o porušení procesních záruk podezřelého.

Odůvodnění předběžných otázek 11, 12 a 13

- 42 Cílem otázek 11, 12 a 13 je v intencích předkládajícího soudu určit účinný opravný prostředek, který zajistí, aby podezřelému v trestním řízení probíhajícím před předkládajícím soudem byly zneutralizovány účinky porušení jeho práv vyplývajících se směrnice 2016/1919 a doplňkově ze směrnice 2013/48/EU. Potřeba takového prostředku nápravy vyplývá z článku 8 směrnice 2016/1919 a článku 12 směrnice 2013/48/EU.
- 43 Směrnice 2013/48/EU a směrnice 2016/1919, pokud jde o právo na pomoc advokáta a o důsledky porušení tohoto práva, odkazují na aktuální judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), a naznačují tedy potřebu respektovat v tomto ohledu štrasburské standardy.
- 44 Předkládající soud upozorňuje zejména na rozsudky ESLP ve věci Salduz, ve věci Ibrahim a ve věci Beuze a dochází k závěru, že judikatura ESLP poukazuje na nepřijatelnost procesního použití důkazů plynoucích z výpovědi obviněných podaných v rané fázi trestního řízení při nezajištění práva na pomoc obhájce a při nedostatečné znalosti důsledků podání výpovědi.
- 45 Ve světle judikatury ESLP je tedy porušení práva na obhajobu závažným důvodem pro nepřihlédnutí k důkazům získaným takovým porušením. Takovému přístupu však podle polského vnitrostátního práva brání článek 168a trestního řádu, podle něhož důkaz nelze prohlásit za nepřípustný pouze z důvodu, že byl získán v rozporu s procesními pravidly nebo prostřednictvím zakázaného jednání uvedeného v článku 1 (podmínky trestní odpovědnosti) odst. 1 trestního řádu, ledaže byl důkaz získán v souvislosti s výkonem úředních povinností veřejného činitele, a to v důsledku: vraždy, úmyslného ublížení na zdraví nebo zbavení osobní svobody. Je sice pravda, že evropský normotvůrce ve směrnici 2013/48/EU nezavedl obecný zákaz používání důkazů získaných způsobem, který porušuje právo na přístup k obhájci, nicméně stanovil požadavek, aby jejich hodnocení bylo prováděno specifickým způsobem s ohledem na potřebu zaručit obviněnému/podezřelému spravedlivý proces.
- 46 Z tohoto důvodu se předkládající soud domnívá, že z ustanovení směrnice 2013/48/EU o účinných opravných prostředcích vyplývá, že soud nesmí přihlížet k článku 168a trestního řádu při posuzování výpovědi podezřelého/obviněného, kterému nebylo zajištěno právo na pomoc obhájce, a musí takto provedený úkon prohlásit za nepřípustný. Následně by měl soud zajistit odstranění nepřípustného procesního úkonu z důkazního materiálu a jeho opakování tak, aby provedení úkonu bylo zákonné z hlediska práva na přítomnost obhájce. Za účelem dosažení tohoto výsledku by měl soud v takové situaci přistoupit k vrácení věci zpět do stadia přípravného řízení (článek 344a trestního řádu) a uložit státnímu zástupci nápravu pochybení.
- 47 Předkládající soud poukazuje na to, že v projednávané věci došlo k řadě porušení práv podezřelého (výslech bez přítomnosti obhájce a navíc ve dvou případech

v situacích vyvolávajících pochybnosti o schopnosti podezřelého chápat smysl úkonů s ním prováděných a zachovat svobodu projevu, a to i v psychiatrické léčebně), jejichž náprava není ve fázi soudního řízení možná a jejichž existence významně ovlivňuje posouzení zákonnosti způsobu, jakým byly ve věci provedeny shromážděné důkazy.

- 48 Předkládající soud tak považuje institut článku 344a trestního řádu za jediný prostředek účinné a dostupné právní ochrany v polském trestním řízení, o jaké hovoří článek 12 směrnice 2013/48/EU, který je schopen skutečně vést k nápravě pochybení v přípravném řízení s ohledem na právo podezřelého na obhajobu v této fázi řízení.

Odůvodnění předběžných otázek 14 a 15

- 49 Předkládající soud chce určit, zda je státní zástupce povinen uznat přímý účinek ustanovení této směrnice po uplynutí lhůty k jejímu provedení. Předkládající soud má za to, že polské orgány činné v trestním řízení takový účinek v přípravném řízení neuznávají a svá přijatá rozhodnutí opírají pouze o znění polské právní úpravy, což snižuje význam směrnice 2016/1919 v polském právním řádu.
- 50 Po skončení přípravného řízení a podání obžaloby k soudu je státní zástupce účastníkem řízení. Do té doby je však orgánem, který vede řízení, a tudíž vykonává spravedlnost v širším slova smyslu. Může vznést obvinění a podat obžalobu proti určité osobě, ale může také řízení zastavit. Podle článku 6 zákona o státním zastupitelství je státní zástupce povinen činit úkony stanovené zákony, přičemž se řídí zásadou nestrannosti a rovného zacházení se všemi občany. Z toho je třeba vyvodit povinnost dbát dodržování unijního práva. V přípravném řízení však dochází k porušování práv osob, na které se vztahuje ochrana uvedená ve směrnici 2016/1919, která nebyla plně provedena.
- 51 S odkazem na judikaturu Soudního dvora, mimo jiné rozsudek ze dne 27. května 2019, OG a PI (Státní zastupitelství v Lübecku a ve Cvikově), C-508/18 a C-82/19 PPU, EU:C:2019:456, předkládající soud zastává názor, že atribut nezávislosti musí charakterizovat i orgány přípravného řízení, pokud uplatňují unijní právo. Předkládající soud připomíná, že v důsledku toho Soudní dvůr v uvedeném rozsudku podrobil ostré kritice situace, kdy je zajištění základních práv Unie svěřeno orgánu, kterému může výkonná moc (ministr spravedlnosti) dávat závazné pokyny, a poukázal na to, že to není slučitelné se zásadou zaručení práva na účinnou právní ochranu.
- 52 V polském systému trestního práva však mohou nadřízení státní zástupci okresního státní zástupce a nejvyšší státní zástupce (který je zároveň ministrem spravedlnosti, tj. výkonnou mocí) kdykoli a v jakémkoli případě rozhodnout, že okresní státní zástupce má přijmout jinou právní kvalifikaci spáchaného skutku než původní, požádat o uplatnění předběžného opatření ve formě dočasné vazby, uplatnit svobodu omezující opatření, podat obžalobu nebo zastavit řízení nebo

nepřihlížet k přímému účinku ustanovení směrnice, která nebyla ve stanovené lhůtě provedena do polského právního řádu.

- 53 Ministr spravedlnosti podle čl. 1 odst. 2 zákona o státním zastupitelství vykonává funkci nejvyššího státního zástupce a podle čl. 13 odst. 2 téhož zákona je nadřízeným státních zástupců obecných organizačních složek státního zastupitelství. Je oprávněn vydávat příkazy, pokyny a instrukce (čl. 13 odst. 1 zákona o státním zastupitelství) a státní zástupce obecné organizační složky státního zastupitelství je povinen vydaný příkaz nebo pokyn, popřípadě i instrukci nadřízeného vykonat.
- 54 Nezávislost státních zástupců zaručuje jednotlivci, že tento orgán bude dodržovat zásady právního státu. Je zárukou práva na spravedlivý a nestranný proces. Přitom v současném normativním systému v Polské republice může *de facto* politik, tj. současně ministr spravedlnosti a nejvyšší státní zástupce, ovlivňovat průběh jakéhokoli trestního řízení a dokonce nepřímo (prostřednictvím tzv. „odrazujícího účinku“) ovlivňovat rozhodnutí soudu, a tím spíše státních zástupců podřízených státních zastupitelství.
- 55 V souvislosti s uplatněním tzv. „odrazujícího účinku“ na státní zástupce odkazuje předkládající soud na čl. 106 odst. 3 zákona o státním zastupitelství, který stanoví možnost přeložit státního zástupce bez jeho souhlasu na státní zastupitelství se sídlem v místě bydliště přeloženého státního zástupce nebo na státní zastupitelství v místě, kde se nachází státní zastupitelství, které je místem výkonu práce přeloženého státního zástupce, a to na dobu 12 měsíců v průběhu jednoho roku. Takové přeložení by mělo být výjimečné, avšak v období od 4. března 2016 do 31. prosince 2019 bylo přeloženo nejméně 60 státních zástupců k organizačním složkám nižšího stupně v důsledku kárného trestu *sui generis*. Další – stejně závažnou – formou kárného trestu *sui generis* je přeložení státního zástupce k jinému státnímu zastupitelství nacházejícímu se mimo jeho pracoviště nebo bydliště, a to až na dobu 6 měsíců bez jeho souhlasu. Předkládající soud má za to, že výkon vlivu (uplatnění odrazujícího účinku) na justiční orgán může být motivován tím, aby tento orgán přímo neuplatňoval unijní právo.
- 56 Výklad Soudního dvora v tomto ohledu je nezbytný k objasnění, zda zásady unijního práva musí být vykládány v tom smyslu, že brání pravidlům vnitrostátního práva, která umožňují vyvíjet tlak na justiční orgány takovým způsobem, že omezují nebo vylučují přímé uplatňování unijního práva těmito orgány, a zejména vnitrostátní právní úpravě, která odrazuje soudce nebo státního zástupce od vyloučení účinků takového vnitrostátního práva, aby byla zaručena plná účinnost ustanovení unijního práva. V případě absence odpovědi na tyto otázky existuje bez ohledu na odpovědi na otázky 1 až 12 vážné riziko, že tento rozsudek nebude podle vnitrostátního práva vykonatelný z důvodu existence mechanismů represivní povahy (zmiňované degradování nebo přeložení) a intervenční povahy (pokyny a příkazy) ve vnitrostátním právním řádu, které tomu mohou účinně bránit.

- 57 Okresní soud ve Włocławku žádá v souladu s čl. 105 odst. 1 jednacího řádu Soudního dvora o rozhodnutí ve zrychleném řízení.

PRACOVNÍ DOKUMENT